

ZWANGERSCHAP EN GEBOORTE BIJ DE TO BADA' IN MIDDEN-CELEBES

DOOR

J. WOENSDREGT

in leven Zendeling van het Ned. Zend. Gen.

AFDRUK UIT HET KOLONIAAL TIJDSCHRIFT No. 4, 18e JAARGANG

UBU

PKB

1453

B 5b

24

ZWANGERSCHAP EN GEBOORTE BIJ DE TO BADA' IN
MIDDEN-CELEBES.

Wanneer een To Bada' trouwt, hoopt hij op kinderen. Huwelijken, waarin geen kinderen worden geboren, zijn gewoonlijk niet gelukkig. Behalve dat de man dan vaak bij andere vrouwen bevrediging zoekt, loopt zoo'n huwelijk steeds gevaar ontbonden te worden. De seksueele omgang vóór het huwelijk, en het uitstellen van het betalen van den bruidschat hebben uit overweging plaats: men wil geen kat in den zak koopen. Iemand, die niet meer aan zijne geslachtsdrift kan voldoen door ziekte of eenig lichaamsgebrek, voelt zich als een onnut lid van de maatschappij, en meent beter dood te kunnen zijn. Te meer waar de To Bada' in het algemeen veel van kinderen houden.

Het afdrijven van de vrucht (*mohore*) komt dan ook bij gehuwden zelden voor, want geen kinderen te krijgen wordt door de vrouw als een schande gevoeld; dit maakt haar positie wankel; bovendien wordt het afdrijven van de vrucht als een zwaar misdrijf aangemerkt. Bij overspel en geslachtsgemeenschap vóór het huwelijk komt dit wel voor, maar dan ook alleen als men niet van plan is een huwelijk aan te gaan of voor de onaangename gevolgen vreest.

Het opwekken van abortus geschiedt behalve door mechanische middelen ook door het innemen of opleggen van medicijnen. Men laat bijvoorbeeld des nachts een klein kind voortdurend op den buik treden; den buik kneden (*mokaloemoho*); met een verschen bamboe over den buik rollen (*molaho'i*).

Medicijnen die inwendig worden toegediend zijn: het drinken van heet water, *bona mate wahe'* „opdat het bloed niet zal sterven”; dit heete water vermengt men wel met Spaansche peper; de bladeren van de *hoa-hoa-bloem*, opdat de buik *hoa* „leeg” zal worden. Het moeten bladeren wezen, die aan den Oostkant van de plant zijn uitgekomen (*motindo i mata alo*). Terwijl men de oogen sluit, hakt men ze met één slag af (*raloemba*). Men gebruikt ook de stengels van deze plant; deze worden eerst geschild, dan legt men ze tegen stukjes *pakanangi*-schors, en snijdt ze zóó fijn, beginnende bij den top (*londe*). Men gebruikt *pakanangi*, opdat de ongebornen vrucht overwonnen (*manangi*) zal worden. Ook de bladeren van de plant worden fijn gesneden. Gaat men slapen, dan neemt men 7 stukjes (*ko'ona*) *hoa-hoa*, en pruipt die te zamen met *pakanangi*, en wel als het donkere maan is. Waar ondersteld wordt dat bij donkere maan zon en maan geslachtsgemeenschap uitoefenen, en dit van invloed is op de aardbewoners, moet men dan ook op dien tijd de medicijnen slikken om den vruchtbaarmakenden invloed van zon en maan te

neutraliseeren. Ook *poeroe* „gal” neemt men in om daarvoor hevige braking op te wekken, waardoor de vrucht afkomt.

Een andere medicijn om abortus (*mahore*) op te wekken moet geplukt, afgeknepen (*rapihi*) worden met duim en middelvinger, en in de hand gehouden worden (*rapaitee*) tot aan huis toe. Dan houdt men het tegen den hals en laat het tusschen baadje en rok door op den grond vallen. De bedoeling is, dat dit kruid het kind in zijn val zal meentrekken. De naam van dit kruid wist men niet, of men wilde hem ons niet noemen. Het moet geplukt worden terwijl het waait. Vermoedelijk zijn er wel meer zoogenaamde abortus-opwekkende middelen (*hahi popohoerengi*), maar men spreekt er liever niet over, uit vrees voor het Bestuur, maar ook uit vrees, dat men zal worden aangezien voor iemand, die van zulke middelen gebruik maakt. Ook de man gebruikt wel medicijnen om te maken, dat de vrucht bij de vrouw wordt afgedreven.

Lukt het opwekken van abortus niet, en wordt het kind geboren, dan verdrinkt men het wel dadelijk na het terwereldkomen, of men trapt het dood. Heeft men hiertoe niet den moed, dan wordt zoo slecht voor het kind gezorgd, dat het na korten tijd overlijdt. Het kind wordt niet altijd alleen uit schaamte gedood, men ruimt het ook wel eens uit den weg uit gemakzucht, of ook in geval de moeder den naam van den verwekker niet wil noemen. Sommige vrouwen verwaarloozen hare kinderen, omdat ze bang zijn door het zoogen minder krachtig te zullen worden.

Ziet men om de eene of andere reden er tegen op het onechte kind te dooden, dan wordt het wel te vondeling gelegd. Dit baat meestal weinig, daar het te eeniger tijd toch uitlekt wie de moeder is van den vondeling (*toratina* „die opgeraapt werd”, of: *toraroro* „die voor niets werd verkregen”).

Het dooden van kinderen komt dus wel voor, zelfs van grootere kinderen; dit laatste ingeval de ouders bijvoorbeeld voortdurend sukkelen. Het kind wordt dan doodgeslagen, of men wurgt het „opdat het de ouders niet overwinne”; ondersteld wordt in zoo'n geval, dat het kind te veel van de levenskracht zijner ouders heeft genomen.

Overigens is het verlangen naar kinderen groot, vooral omdat men veel van kinderen houdt. Vooral geldt dit van de mannen. Is er weinig liefde in de Bada'sche samenleving tusschen de menschen onderling, moge egoïsme de harten der menschen beheerschen, liefde tot de kinderen heeft men ongetwijfeld. Jongens kunnen heel aardig met kleine kinderen omgaan. Gaat er iemand voorbij met een klein kind op den rug, dan moeten jongens den kleine altijd even lief-

kozen. Ook in gezelschap gaan de kinderen van hand tot hand, ze worden op allerlei manier geliefkoosd of uit liefde geplaagd. Men blaast tegen of zuigt aan de genitaliën, slaat het kind, knijpt het, legt het even aan de borst, en geeft het dan weer aan een ander, die er op zijn of haar manier weer mee speelt en stoeit. Mannen ziet men vol trots met hun zuigelingen rondstappen. Ook grootouders hebben hun kleinkinderen zeer lief, en kleinkinderen zijn vaak zeer aan hun grootouders gehecht, vaak meer dan aan hun eigen ouders.

Daarom kan het ons niet verwonderen, dat onvruchtbaar (*lalo'*) zijn gevreesd wordt. Men schrijft onvruchtbaarheid toe aan jalouzie der geesten. Ook kan het voorkomen, dat de *anditoë* „geest of ziel” van de vrouw een afkeer heeft (*matidi'*) van bloed uit een levend wezen, of omdat de baarmoeder te klein is, zegt de To Bada'.

Men is dan ook meermalen bij ons gekomen om medicijnen te vragen om zwanger te worden. Men heeft daarvoor ook zelf middelen, zooals de kladi (*daoepe*, Colocasia), die gegeten wordt op den tijd dat ze veel uitspruitsels heeft. Verder de wortels van de *kabando*, een groot soort rood suikerriet. Gewoonlijk worden deze medicijnen fijn gesneden en met water vermengd moeten ze dan in één slok worden doorgezwelgd. Voelt men (waarschijnlijk door het schielijk drinken) wat pijn, dan moet men den drank eenige malen achtereen gebruiken. Ook kan men het geneesmiddel onder zijn hoofdkussen leggen. Ze mogen niet uitgespreid op de open hand liggen, maar men moet ze in de vuist geklemd houden. Bij voorkeur geeft men, ook aan ongehuwden, aan elkaar gegroeide pisang te eten om de vruchtbaarheid te bevorderen.

In verband met het bovenstaande zou men kunnen meenen, dat de To Bada' op tweelingen gesteld zijn. Dit is echter niet het geval. Men beschouwt zoo'n dubbele geboorte als een afwijking van het normale, en men zegt te hebben ervaren, dat wanneer de tweelingen van verschillend geslacht zijn, de jongen spoedig sterft.

Het voortbrengen van tweelingen (*tomoropa'*) is erfelijk (*oesoe-kanda*). De oorzaak hiervan zou volgens sommigen zijn, dat na de geslachtsgemeenschap (*mokade'*) de vrouw op den rug blijft liggen, waardoor het zaad (*oewai laho'*) in tweeën zou worden gedeeld (*mokira ntanga'*).

Het verband tusschen geslachtsgemeenschap en het ontstaan van kinderen is dus voor den To Bada' duidelijk. Volgens hem wordt een vrouw nooit na de eerste samenkomst zwanger, en het te veelvuldig uitoefenen van den coitus met dezelfde vrouw zou tot onvruchtbaarheid leiden.

Men onderstelt, dat het sperma zich bevindt in den onderbuik

(*pangoe'*). De ledematen en het hoofd, alsook de penis zou het kind van den vader ontvangen; van de moeder krijgt het de romp en de vagina. Den adem (*peinao*) geeft Topebagi, de Lotsbedeeler, tijdens de zwangerschap; de *tanoeana'*, ziel, ontvangt het kind bij de geboorte; daarom huilt het kind van schrik. Wanneer een donker gekleurd kind ter wereld komt, meent men, dat de moeder in den nacht zwanger van hem is geworden.

Wanneer de vrouw zwanger (*kala'ea*; *romboea watana* „met twee lichamen”; *madari watana* „met een zwaar lichaam”) is, is dit merkbaar aan de zwangerschapslusten (*eloea*) en de overige teekenen van zwangerschap, zooals: het opzetten van het gelaat (*marinti-rinti lindo'na*); het uitvallen der wenkbrauwen; het slinken (*teloo'*) van den buik in den beginne; het vervallen uitzicht (*masero' lindo'na*); de vrouw wordt lui en zit het liefst op suikerriet te kauwen; ze gaat graag visschen met een soort schepnet, (*pehao'*); ze eet graag lemons (*doko' i lemo*) en andere zure vruchten; ze is lastig en verlangt toch naar haar man.

De zwangerschap duurt volgens den To Bada' van 7 tot 9 maanden; van een jongen zou de vrouw langer zwanger gaan dan van een meisje; als ze 9 maanden zwanger is, spreekt men van *kakala'ea baoela* „zwanger als een buffel”; een zwangerschap van 4 maanden heet *kakala'ea ahoe* „zwanger als een hond”.

Gedurende hare zwangerschap moet de vrouw zich voor allerlei dingen in acht nemen. Een aantal voedingsmiddelen mag ze niet eten, zooals vleesch van een dier, dat bij het jongen gestorven is (*mate mpoana'*), want dan zou zij in het kraambed sterven; uitgetreden (*raehe'*) rijst is haar verboden, want dan liep ze kans een miskraam te krijgen. Soesoeli „zoetwaterkreeft” en oewati, een soort larven mag ze niet eten, want anders zou het kind zich bij het uitdrijven weer naar binnen terugtrekken. Ze moet zich onthouden van vleesch van garnalen (*namale*), buidelbeer (*koese*), vliegende hond en apen, anders zullen deze dieren het kind bij het terwereldkomen, tegenhouden; hierbij wordt ondersteld dat in vliegende honden en apen de zielen van voorouders huizen. Groenten als *poeho* en *bombo woea'* eet ze niet, evenmin als dat ze spijs en drank warm zal nuttigen, want dit zou abortus verwekken. Ze mag niet iets, als mais of rijst, rauw uit de hand eten (*more'a*), zich niet laten beschilderen met zwarte kleefstof (*monompi'*), want dan zou het lang duren (*mapolo*) voor het kind geboren werd. Ze mag niet uit het deksel van den kookpot eten, daar anders de placenta los zou raken en naar buiten komen (de kookpot vereenzelvigt men met de baarmoer-

der, het deksel met de placenta). Ze mag iemand die haar iets aanbiedt, niet lang laten wachten, anders zou ze geruimen tijd in barensnood verkeeren; ook mag een ander de vrouw niet lang laten wachten. Ze mag geen brandhout tusschen den naast het vuur geplaatsten kookpot en de haardsteen leggen, of mais om die te roosteren, want dan zou zij bij het baren haar gevoeg doen en het op andere wijzen moeilijk hebben. Ze mag bij het zitten niet haar beenen naar beneden laten hangen (*melolowe*); ze mag niet naaien, want dan zou haar man een ongeluk krijgen; ze mag geen bladeren, waarin eten wordt gepakt bij het vuur roosteren (*rapol ahoi*) om ze lenig te maken, want daardoor zou het kind ter wereld komen met een blaasvormige uitslag (*kalawatoea malaro*). Ze mag geen armbanden, vingerringen, enkelringen banden of kettingen dragen. Ze moet niet laat op den middag baden, omdat ze dan licht de prooi van de kraamvrouwengeest (*poentiana'*) zou worden. Ze moet niet hard loopen. Kort voor de bevalling moet ze niets meer drinken. Haar man mag niet het overschot van haar maaltijd opmaken, want daardoor zou ze zwak worden. Haar man mag geen merg van rotan als armband gebruiken. Men mag niet achter haar heen loopen of over haar heenstappen.

De *poentiana'*, die ik zoo even noemde, is de ziel van een in 't kraambad gestorven vrouw; deze is er steeds op uit om zwangere vrouwen van haar vrucht te berooven. Ze grijpt haar in den buik (*mokangka ta'ina*) en veroorzaakt daardoor pijn, abortus of een moeilijke bevalling. De *poentiana'* schreeuwt als een klein kind (*mokaa'-kaa'* of *mengioe'*; om 't laatste geluid wordt de kraamvrouwengeest ook wel *ngioe'* genoemd). Volgens anderen is de *poentiana'* de ziel van een volle wees (*toiloe poempoe*), die door haar familie werd verstooten. Ze zette zich al treurende neer aan den voet van een pinangboom. Daar werd zij gedood door een neervallend schutblad (*kalepa'*). Sinds dien zweeft ze rond met een gat in den rug, en houdt verblijf aan den oever der rivier en in ravijnen.

Om er goed uit te zien gebruikt de zwangere medicijnen, die den naam dragen van *toto'a lindo'*. Men laat ook wel sprinkhanen (*koekoemba'*) over haar buik loopen, en hangt *pakoeliti* (een soort varen, in Poso tongko genoemd) in de deuropening.

Van zwangerschapshygiëne komt niets terecht. De vrouwen blijven in haar zwangerschap zware lasten dragen, en nemen zich weinig in acht. Ze zien er in haar zwangeren staat vaak nog vuiler uit dan anders. 't Is opmerkelijk zoo snel als vele jonge, frissche meisjes na haar huwelijk beginnen af te takelen, hetgeen zijn oorzaak vindt, behalve in sexueele ongebondenheid, in het gevoel nu getrouwd te

zijn, waardoor het onnoodig is zich langer op te knappen. Men is nu „binnen”. In de hoogere standen is dit wel iets beter, maar lang niet altijd.

De vraag of men liever meisjes heeft dan jongens is moeilijk te beantwoorden. Dit hangt van verschillende omstandigheden af. Gewoonlijk zegt men, dat als er een jongen geboren is, de vader „geluk, voordeel” heeft, omdat hij nu een „vriend” heeft; wordt een meisje geboren, dan heeft de moeder „geluk”, omdat zij nu een „vriendin” heeft. Het zal wel zoo zijn, dat men zoowel meisjes als jongens graag heeft.

Het voordeel van dochters is: ze worden bij een mogelijk huwelijk goed betaald; ze blijven thuis bij moeder, ook na haar huwelijk, waardoor zij een mannelijke werkkraft in huis brengen; ze kunnen voor den vader zorgen, als de moeder komt te sterven; ze gaan niet als de jongens op reis, zoodat men steeds van hare diensten gebruik kan maken, als ziekte dit niet verhindert.

Het voordeel van zoons is: doordat zij op reis gaan, verdienen zij kleeren en zout voor de thuisblijvenden; zij brengen het belastinggeld binnen; zij kunnen goud gaan wasschen; zij disselen de doodkist voor de overleden bloedverwanten. Het nadeel van het hebben van zoons is echter, dat ze vaak van huis zijn, dat ze bij het trouwen een bruid-schat moeten betalen en bij hun schoonouders moeten inwonen, waardoor hun eigen ouders hun hulp moeten derven.

Het liefst heeft men een gelijk getal meisjes en jongens, bijvoorbeeld 3 meisjes en 3 jongens. Dit noemt men *kakoe'oe* „even”. De kinderen zullen dan een lang leven hebben. Zijn er bijv. 3 jongens en 4 meisjes, dan spreekt men van *katoepoe*, oneven. Dit is onheil-spellend. De kinderen zullen dan spoedig sterven. Waren ze rijk op aarde, in het zielenland zullen ze arm zijn. Is het *kakoe'oe*, dan zullen die kinderen ook in het zielenland rijk wezen.

Men koopt zich ook wel medicijnen, die zouden moeten bewerken, dat het wordende kind een meisje of een jongen zal zijn, al naardat men dit wenscht. Is de vrouw zwanger van een meisje (*karakala' ea ngana tawine*), dan zal de tijd harer bevalling er eerder zijn, dan wanneer ze een jongen onder het hart draagt, want men neemt aan, dat voor de vorming van een jongen meer tijd vereischt wordt, omdat zijn testikels eerst nog hard moeten worden.

Wanneer er aanwijzingen zijn, dat de vrouw spoedig zal bevallen (*ane mantodika ina moana'*), wanneer bijvoorbeeld het hoofd een onaangename lucht afgeeft, het gelaat zich pijnlijk vertrekt (*makere lindo'na*), dan wordt de vroedvrouw (*to mepopoana'*) geroepen; of een *topangisa*, d.i. iemand die over bijzondere kennis beschikt. Een

bepaalde vroedvrouwenstand is er niet, maar het zijn heel vaak dezelfde vrouwen die hulp verleen. De wijze vrouw geeft aan de barende het water van gekookte *langgoeroe* (een slijmerige groente, *Hibiscus Manihot*) te drinken, blaast haar op de kruin en zegt: „Als je daarbinnen een jongen bent, kom er dan uit; hier is je zwaard, speer, geweer, schild, broek, deken, jas en hoofddoek. Ben je daarbinnen een meisje, kom er dan uit; hier is je rok, baadje, armbanden, hoofdband, rijstsnoer, wan, mandje, kookpot; we houden ook wel van je”. De vroedvrouw drukt stevig op de schouders der barende, die half ligt, half zit in de schoot harer moeder (*mota'angga* „met de knieën opgetrokken zitten”), terwijl ook aan weerszijden vrouwen zijn, die haar bij de armen of de handen vasthouden.

Komt het kind niet spoedig dan neemt men allerlei middelen te baat om de bevalling te bespoedigen. Men brengt medicijn in de scheede; veegt het huis aan, wat men anders zelden doet; offert reepjes foeja aan de aardgeesten (men plant ze in den grond, hangt ze aan de balken onder de plaats waar de barende ligt; of men hangt ze in den offerpaal (*haroepoe*) of in een hoek van het huis op); men brengt een bijl naar buiten en zegt: *Ane arako poe'na inde'e to matidi, meleiko sieroe kainde'e*. „Als een eigenaar hiervan hier is, die griezelt (van bloed), ga dan vooreerst weg van hier”. Men zegt een tooverspreuk (*do'a*) op over een kom met water, en begint dan de vrouw er mee; men beblaast haar en zegt: *Ane membolomoko, ina kipapateako baoela hamba' a*. „Als je er uit komt, zullen we een buffel voor je slachten”. Dit doelt op het *monoentoei anake*, een plechtigheid ten behoeve van den kleine. Men doet halskettingen, armbanden en hakmessen af, opent de kisten, en legt de mandjes met de opening naar boven. Komt het kind niet van zelf, dan haalt men het een enkele maal wel met de hand er uit. Het is voorgekomen, dat een vrouw dit in barensnood zelf deed, en het armpje aftrok.

Het kan gebeuren, dat de barende ruzie heeft gehad, waardoor het kind verhinderd wordt te voorschijn te komen; vooral oneenigheid met den echtgenoot, waarvoor geen verzoening is gedaan, veroorzaakt een langdurige bevalling. Dan is het noodig om dit kwaad weg te doen door *mohepa' panga* „vaneenscheuren van een gevorkten stengel”. Wanneer de oneenigheid van weinig beteekenis is geweest, neemt men hiervoor een *deloepa*-bladstengel; voor een grootere ruzie een *bomba*-blad. Dit blad scheurt men dan in tweeën, steekt de eene helft tusschen het dak en werpt de andere helft naar buiten.

Behalve bij een zware bevalling verricht men deze plechtigheid ook, als iemand pijn in het middenrif heeft. Men spreekt dan van

„ziekte die door 't spreken is ontstaan", letterlijk: door zijn woorden ten val gebracht (*nakandawo' ngkora'*). Gewoonlijk is de ruzie dan heel erg geweest. De twistenden hebben, en geven elkaar dan een mandje met sirih-pinang (*mombebingka'i*) en een buffelpoot, wanneer voor deze gelegenheid een buffel is geslacht, een kippepoot, wanneer men de zaak met een paar hoenders afdoet. Daarna worden de stengels of bladeren van een gerukt, in 't water gedoopt, en vervolgens in de rivier geworpen, terwijl de leider van de plechtigheid (*topohepa' panga*) bidt: *Bo noehadia erea mai hai ewei mai, to marande palanta' koe', maia moandoeka hoemenda dehe', posisala' nda, mai koepohepa'i panga, bona na' andoeka oewai, bona maro' ami pohintoewo' nda*. „Opdat gij het hoort (weet), bij die boven zijt, en gij die beneden zijt, die mij op de handen draagt (hier is Moeder aarde bedoeld), ik kom hier afdrijven den mond (het gesprokene) van hen hier, hun meningsverschillen, ik kom er *mohepa' panga* voor doen, opdat het water (den stengel) meevoere, opdat hun vriendschap weer goed zij".

Een reden voor het lang uitblijven van het kind is o.a. deze: vóórdat het kind ter wereld komt, vraagt Topebagi, de Lotsbedeeler, het op welke wijze het later wil sterven, waarna zijn lot wordt vastgesteld. Geeft het kind niet spoedig antwoord op deze vraag, dan zal de partus lang duren.

Is het kind er eindelijk, dan moet men er voor zorgen, dat het niet op den vloer terecht komt. Gebeurt dit toch, dan snijdt men dadelijk de kam van een haan af, waarvan men het bloed op den vloer laat druipen, daar anders de geesten (*anditoe*) het kind zullen aanspreken (*mokamboeroa*) over het bloed, dat door zijn moeder is gestort (de geesten gruwen van bloed), en dan zou het kind sterven. Men zegt in zoo'n geval: „een gestorven bloedverwant of grootmoeder heeft het in de armen genomen". De vroedvrouw moet dus zorgen het kind bij het uitdrijven op te vangen; daarna legt ze het naakt en ongewasschen in het bloed en vuil neer.

De navelstreng mag pas doorgesneden worden als de placenta (*tawoeni*) is gekomen. Deed men dit eerder, dan zou het kind in het lichaam der moeder terugkeeren. Zoolang het kind met de placenta verbonden is, kan het deze er uit trekken. Blijft de nageboorte lang weg, dan moet ze ergens zijn blijven haken (*tekaika*) meent men, of een niet verzoende ruzie is er de oorzaak van (*na'ala hoeme*). Men mag niet aan de navelstreng trekken om de placenta te doen komen, want dan kon men de baarmoeder wel eens meetrekken.

Worden eerst de voeten of de billen geboren (men noemt dit *ra'anaka ntode'*), dan voorspelt dit niets goeds, al zal de kleine later

een dapper mensch worden. Komt het hoofd het eerst te voorschijn, dan is men gerust.

Huilt het kind dadelijk nadat het ter wereld gekomen is, dan zal het lang leven: huilt het niet dadelijk, dan *ompo*, d.w.z. het zal niet oud worden. Schreit het heelemaal niet (men noemt dit *mate oewi*), dan springt iemand het huis uit, gaat onder de ligplaats der barende staan, en stoot met een rijststamper tegen den vloer (*rahoempoe aloe*), om het kind aan het huilen te brengen. Huilt een meisje dadelijk, dan zal ze later met een rijken edelman trouwen; huilt ze niet dadelijk, dan zal ze een minder gegoede tot echtgenoot krijgen.

Is de placenta te voorschijn gekomen, dan snijdt men de navelstreng door. De grootmoeder van den pasgeboorne doet dit gewoonlijk, en wel met een bamboe splinter (*doemoe*). Men zegt: *To narae' motai' pohi', hintaoe' baka* „wien het past de navelstreng door te snijden, zal de wond spoedig zien genezen". Een man mag het nooit doen; het mag ook niet geschieden in tegenwoordigheid van ongehuwde vrouwen. De streng wordt niet afgebonden, maar ze wordt afgesneden op anderhalf vingerkootje afstands van het lichaam van de kleine; dan zal de navel spoedig genezen; als men het stuk navelstreng langer maakte, bijvoorbeeld twee vingerkootjes lang, dan meent men dat ze zal gaan rotten. Men snijdt de streng het liefst door langs een stuk hard hout. Is dit gebeurd, dan wordt de wond alleen met duim en wijsvinger dichtgeknepen.

De kleine wordt eerst beblazen om de *poentiana'* geen vat op hem te geven, en daarna wordt het in koud water gebaad, waarin de planten *kabaoe'*, *hiroembo'* en wat was zijn gelegd; het laatste opdat het kind dik zal worden. Den schedel wast men niet, omdat men bang is de fontanellen (*kaloeboeloeboe'* of *kaloeboeboe'*) te beschadigen. Het hoofdje wordt met *koedoe* (*Kaempferia rotunda*) of (en) met *pakanangi*-bast ingesmeerd, welke ingrediënten te voren worden fijngekauwd. Ook gebruikt men hiervoor wel kaneelbast (*kamomi*, of *kaoe momi*), opdat het kind lekker zal ruiken. Ook de buik wordt met deze middelen ingewreven, opdat hij niet opzette.

Nu legt een oude vrouw het kind op een regenmatje, beweegt het heen en weer, en zingt: *Totongee', totongee'! membolo tongkeo'moe, mengkahe' tolera'moe*. „Ga er uit, huilebalk (*tongkeo'*), klim op, zoetert (*tolera'*)". Terwijl ze dit zingt, loopt ze met het kind naar de trap en keert vandaar weer terug. Een jongen zet men ook wel in een draagmand (*kambiha*), opdat hij reislustig zal worden. Men noemt dit *mototonaa'*.

De zorg voor de kraamvrouw vraagt nu alle aandacht. Van baden is nagenoeg geen sprake. Het matje waarop zij heeft gelegen wordt in de rijstschuur opgeborgen, uit vrees dat honden of muizen er aan zullen knagen. De kraamvrouw krijgt allerlei middelen te drinken, zooals gekookte zure palmwijn, rijstepap om het zog aan te zetten, en nabloedingen te voorkomen (*bona matii' wahe'*). *Taba-*, *hape'*, *kelo-*, *balimbonga-*, *lepo-*, of *leloeo*-bladeren worden verwarmd, en daarmee wrijft men haar onderbuik in (dit heet *molaho*). Of men doet warme asch in zoo'n blad, en legt dit pakje op haar buik. Een ander middel om het bloeden op te doen houden is het *mowatoe*. Dan gaat de kraamvrouw onder een gordijn van foeja met uitgespreide rokken boven een kokosdop zitten, die niet van de vezelige bast is ontdaan. Nu wordt een keisteen gloeiend gemaakt, en deze wordt in het water gelegd, dat zich in den kokosdop bevindt. Dit geraakt daardoor oogenblikkelijk aan het koken, zoodat de damp de vrouw tegen het onderlijf slaat. Ze gaat hierdoor overvloedig zweeten. Een enkele maal loopt zij er brandwonden mee op.

Of men neemt een jonge harde bamboe (*bolo watoe*), maakt die warm, en rolt daarmee over den buik der vrouw (*popololinga ta'ina*). In de deuopeningen worden *pakoeliti*-varen en reepjes foeja gehangen, opdat de bezoekers van de kraamvrouw niet zullen sterven, zooals sommigen zeggen; anderen meenen: opdat men niet met leege handen zal komen; het zou dus alleen een teeken zijn, dat in dit huis een kraamvrouw is.

Degenen, die tijdens het ter wereld komen van den kleine daar in huis waren, mogen niet in andere huizen gaan slapen, zoolang de priester niet de levenskracht van den kleine bevestigd heeft (*ranoentoeti*); zoo ook mogen lieden van andere plaatsen niet in de woning van den kleine overnachten, zoolang genoemde plechtigheid nog niet volbracht is. De moeder zou anders ziek worden, en de kleine zou veel huilen. Komt iemand van een andere plaats daar toch slapen, dan moet hij er ook blijven tot de tijd waarin de kraamvrouw zich bij het vuur warmt verstreken is.

Hoe doet men nu verder met de placenta? Des nachts gaat een oude man (jonge menschen zouden in hun gezondheid benadeeld worden — *boento* worden — als ze dit deden) de placenta, die in een gebroken kookpot is gelegd, nadat ze eerst samen met de bamboe splinter in foeja is gewikkeld, in een boom ophangen of in een bamboe stoel plaatsen (*rahoempada*). Hij moet den pot in de rechterhand houden; in de linker heeft hij een stuk witte foeja; hij loopt met gesloten oogen. De lap foeja wordt later gebruikt om er het

kind mee toe te dekken. Bij de plek waar de placenta is gebracht, wordt ook een staak met een reepje foeja er aan (*pampenini'a*) opgericht.

Soms wordt de placenta in den grond begraven, als men dit in die familie van oudsher gewend is te doen. Dit gebruik zou van vreemdelingen zijn overgenomen, en men verwacht er van, dat het kind sneller zal groeien en lang zal leven (*rondo anake*). Anderen vinden ophangen beter, want als de placenta eens door honden of roode mieren (*haa'*) mocht worden gegeten, dan zou het kind ziek worden. Iedere man heeft zijn placenta tot „vriend”, en elke vrouw heeft haar placenta tot „vriendin”. Is iemand ziek dan heet hij overwonnen te zijn door zijn placenta (*nanangi tawoenina*). Als het kind ziek is, plant men bij de placenta een geel gemaakt reepje foeja, „want het kind heeft zijn placenta als geest (*anditoe*)”.

Als de placenta begraven wordt, gebeurt dit gewoonlijk aan den voet van de huistrap (*pongka* of *popaboesa'a toeka'*). Ook wel aan den voet van een huispaal aan den voorkant van het huis. Bij de placenta moet men een stuk bamboe begraven, anders zal het kind mager worden. Het is ook goed de placenta op den weg, het looppad, te begraven, opdat de menschen er voortdurend op zullen treden.

Is het stukje navelstreng, dat aan het kind is blijven zitten, afgevallen, dan knoopt men het in een reepje witte foeja, en legt het in een mand waarin men zijn kleeën bewaart, of in de naaimand (*podaoea*). Is dit stukje navelstreng weggeraakt, dan zit men er erg over in (*ratora ebe*), want dan zal ook het een na het ander van de bezittingen verdwijnen, en het kind zal vergeetachtig worden.

Met het kindspek (*wahe'na inaana* „bloed van de moeder”) gebeurt niets bijzonders.

Wordt het kind dood geboren, dan begraaft men het in een grooten kookpot (*kori welanga*) aan den voet van de huistrap, of in de goot onder den dakrand, of op een drie- of viersprong, of op een buffelpad, opdat alles wat er voorbijgaat er steeds op zal treden, en de regen het steeds zal bevochtigen.

Sterft een vrouw in het kraambed (*mate mpoana'*), en leeft ook het kind niet, dan worden beiden in één kist begraven. Is het kind blijven leven, dan legt men bij het lijk van de moeder een pop uit pisangstam gesneden, of van arenvezels of alang-alang-gras gemaakt, in de kist, opdat de overledene die pop voor haar kind zal aanzien, en haar levend wicht niet zal halen. Als de vrouw sterft, wanneer het kind al ter wereld is gekomen, dan noemt men dit *mate mpangoelaea'*. Een andere vrouw zorgt verder voor het moederlooze wicht; zij ontvangt dan later de bruidschat voor de kleine

als deze een meisje is. Het mag niet huwen met een kind van zijn pleegmoeder.

Is een vrouw in het kraambed gestorven, dan gaan alle vrouwen, die nog in de termen vallen om kinderen te krijgen, in de rivier baden. De doodgraver overgiet haar met water.

Is alles goed gegaan, dan moet de vrouw *motapa*. *Motapa* is een overgenomen woord voor een vermoedelijk overgenomen zaak. Het Bada'sche woord voor het zich warmen van de kraamvrouw is *mokari* „roosteren”. Het *motapa* was vroeger niet in gebruik; wel het bovengenoemde *mowatoe* en *molaho*. Voor 't eerste kind duurt het *motapa* 7 dagen, voor elk volgend kind 4 dagen.

De kraamvrouw zit daarbij op een plank, de *potapa'a*; deze wordt gemaakt van *bentoenoe*-hout; het is een plank met een gat er in, die boven een der hoeken van den haard wordt gelegd met stukken *tatanga'*-stam (*Jatropha Curcas*) als onderliggers. De vrouw zit op het gat, en daaronder wordt warme asch gelegd in bladeren verpakt (*mobatoawoe*), of anders gloeiende kool (*awaa*). Ook wordt er medicijn onder gebrand. Verder legt men er *lole* (*Rubus pungens*), en *pakoeliti*-varen neer.

Men kookt nu voor de vrouw *oewati loka'*, larven die in doode pisangstammen leven, of *oewati tabaro*, larven in sagoeboomen. Larven die in andere boomsoorten leven (*oewati kaoe*) mag ze niet eten, daar deze tot de „ongezellige” dieren behooren, terwijl de beide eerstgenoemde soorten in groepen samenzijn, dus tot de „gezellige” dieren behooren, en de vruchtbaarheid bevorderen. Het kind zou gierig worden als de moeder *oewati kaoe* at. Deze larven worden in een bamboe gedaan, die met één slag moet zijn afgehouden; de schutbladen moeten aan den bamboe worden gelaten. Hij wordt bij het smoren van de larven met 7 pollen *ara*-gras gesloten (*ara pitoe poehoe'na*).

Gedurende het *motapa* mag geen *langkoehe*-hout op den haard worden gebrand, want dan zou het kind stom worden; ook geen *mengkolopi*-hout. De mannelijke bewoners van het huis moeten hun hakmes aan den draagband over den schouder hangen (*mohariri*), het niet om het middel gorden. Men mag geen etensbladeren uit het huis gooien; men mag niet met foeja van het kind gooien; de vrouw mag geen peper gebruiken, ze zou dan brandwonden krijgen; ze mag geen gewoon keukenzout eten, geen pompoen; geen vleesch en visch (*booe'*); niets wat rond is en hard; geen *tangkidi*, een soort paddestoel, anders zouden de borsten verschrompelen, en geen melk meer afscheiden; geen bamboespruiten (*roboe*), geen *hihi'a*, waardoor het zog weg zou blijven; geen *boeriha*. Bij voorkeur eet ze rijstepap.

Den dag na de geboorte heeft het *monahoe* (vgl. Bar. *monaoe* „koken”) plaats, d.w.z. wanneer de tweede dag een „goede dag” is. De moeder van den man komt 't eerst; zij brengt een geschenk mee, dat den naam van *oewai oemi* „melk” draagt, omdat het moet dienen om het zog in de borsten op te wekken. Eerst als deze bezoekerster geweest is, mogen ook anderen naar de kraamvrouw komen kijken. Het geschenk dat de grootmoeder van den kleine meebrengt, bestaat uit zeven open pakjes gekookte rijst (*pitoe haloena andea*)¹⁾, een kip, die het kind blijft toebehooren, en niet geslacht mag worden. Als het een meisje is, mag men i. p. v. een hoen ook *koedoe* (*Kaempferia rotunda*), of gemberwortel (*koela*) geven. Deze planten toch vermenigvuldigen zich snel, en zoo zal ook het kind voorspoedig opgroeien. Ook is het goed *awolo*, kralen kettingen, te geven, daar de kraal niet alleen een vruchtbaarheidssymbool is, maar ze ook bij tientallen tegelijk gedragen wordt. Gestampte rijst mag niet gegeven worden, opdat het kind, als het een jongen is, later niet de meisjes zal achterna loopen (*podana ka'ia tawine napake' iboko'*), want de meisjes stampen de rijst (*lawi' tawine mointo'*). Uien geeft men ook als geschenk aan de kraamvrouw.

De moeder van de vrouw krijgt als tegengeschenk een lap wit katoen voor een vrouwenbaadje (*kaewa*), als bewijs van de blankheid van het hart van den schoonzoon.

Nu mogen ook bloedverwanten en vrienden de kraamvrouw bezoeken. Ieder, die een geschenk geeft, neemt een oogenblik het kind op den arm. Gewoonlijk bestaat het geschenk uit 4 pakjes rijst en een bos ongestampte rijst. Ook wordt wel *bentoehoe*-hout als geschenk gebracht, waarvan 1 stuk dadelijk in het vuur wordt geschoven, en de rest op het droogrek gelegd.

Men let goed op wie wat brengt, en wat men geeft, opdat men bij het feestje dat voor den kleine wordt gegeven (*motinoewoe'i*) een tegengeschenk kan geven in rijst en vleesch. Iedere bezoekerster krijgt al dadelijk een tegengeschenk, bij minder gegoeden sirih-pinang, bij meer gegoeden een lap zwart katoen voor een baadje, een slaapmatje, wat garen en derg. Zij die hout brengen, krijgen niets.

Woont de familie, die men gaat bezoeken, ver weg, dan neemt men geen gekookt eten mee, maar dan kookt men het geschenk voor de kraamvrouw in een huis in de buurt, dat men daartoe aandoet.

¹⁾ Een *haloe* is een niet toegevouwen pakje rijst; als men het dichtvouwde, zou het kind dom en stom (*tohoe pikirina*) worden. De bladeren, die voor deze pakjes gebruikt worden, mogen niet van de topeinden worden ontdaan, en ze mogen niet bij het vuur gewarmd worden.

Dit heet *mesanawi* (stam *sawi* „opklimmen”, in een ander dorp; vgl. *hawi* „slaaf”).

Wanneer herhaaldelijk het pasgeboren kind sterft, dan heeft het *monahoe* bij een volgende bevalling niet plaats, opdat de ziel van den kleine beschaamd zal wezen, en een lang leven zal hebben (*ti' arapi rapokorompoi, bona kahilia tanoeana'na anake, bona matinoewoe' pea*). Zijn blijdschap toonen met de geboorte van een kind door geschenken te geven kan de jalouzie van der zielen der overledenen opwekken.

Nu heeft ook de naamgeving plaats, wat gewoonlijk door ouders of grootouders gedaan wordt. De namen ontleent men aan den toestand van de ouders gedurende de zwangerschap der vrouw; verder allerlei toevallige gebeurtenissen voor en tijdens de bevalling, of men ontleent een naam aan dieren-, planten- of delfstoffenrijk. Zette de moeder bijvoorbeeld gedurende haar zwangerschap een stug gezicht, dan zal men het kind *Matoe'a* „stug” noemen; urineert het kind bij het geboren worden, dan ligt het voor de hand dat men het *Tahindi* „pissert” noemt; viel het bij het uitdrijven op den vloer, dan heet het *Ndawo* „vallen”; was de vader ter vergadering toen zijn kind ter wereld kwam, dan zal men den kleine *Gombo* „vergadering” noemen; werd de moeder tijdens hare zwangerschap door een duizendpoot gebeten, dan is *Alipa* „duizendpoot” een geschikte naam; gaat het kind van borst tot borst, dan is *Petomi* „zuigert” een goede naam; schreeuwt het als een varken, dan moet het ook *Rengke* „schreeuwen”, als een varken doet, heeten; besloot de vader kort vóór de geboorte tot het Christendom over te gaan, dan noemt hij zijn kind *Ngakoe* „belijden”; werd het kind in stuitligging geboren, dan krijgt het *Wii'na* „haar anus” tot naam; een kind, dat in het bosch ter wereld is gekomen, zal *Kakaha* „bidsprinkhaan” worden genoemd; had de vader juist veel goud gewasschen, dan zal de naam *Boelawa* „goud” hem steeds daaraan herinneren. De keus der namen is onbepaald. Hier volgen nog enkele: Spookaap, Duif, Kikvorsch, Idioot, Slaapster, Deugniet, Knabbelaar, Varken, Sperma, Penis, Hondepoen, Zand, Verzadigd, Pisang, Gras, Aap, Steen, Zilver, Omhelzing, Slag enz.

Sommige kinderen hebben twee namen, hetgeen zijn oorzaak wel hierin zal hebben, dat zoowel de ouders als de grootouders het een naam hebben gegeven. Men wijzigt later de namen wel; het kind houdt dan wel zijn naam, maar men noemt het naar de eene of andere eigenschap, die zich later bij het kind heeft ontwikkeld.

De priester wijzigt de naam ook wel bij ziekte van het kind, of hij voegt er een naam aan toe, als de oorspronkelijke naam niet in over-

eenstemming is met het lichaam (de eigenschappen) van het kind (*ane hanga' na ti' ara mototo' hai watana*). De bedoeling hiervan zal wel zijn om de ziekte verspreidende geesten te misleiden. Heel vaak is de tweede naam leelijk, maar niet altijd. Dat men de kinderen leelijke namen geeft, zal wel wezen, opdat de geesten een afkeer van den kleine zullen hebben. Ook gebeurt het wel, dat de naam veranderd wordt met het oog op de eene of andere gebeurtenis. Een moeder, die voor schuld van haar vader, slavin werd, noemde haar kind, dat Papoe heette, Kanano „onrustig”, *bilana mokaanano katoewo'koe* „want mijn leven is onrustig geworden” (mijn meester kan mij telkens iets gelasten te doen).

Kleine kinderen worden vaak niet bij hun naam genoemd voor ze een jaar of zes zijn. Men noemt ze dan *dedi'*, of *kaite* „gaatje”, dat zooveel wil zeggen als bij ons „zus”; jongetjes noemt men *koee* of *kokoe* „duif”. In Bomba zegt men *dedi'*, in Boelili *kaite*.

Op den zevenden dag bij een eersteling, op den vierden bij elk volgend kind heeft het *moaho* „afgaan (van de plaats waar ze beroekt is)” plaats. De kraamvrouw wordt dan als genezen beschouwd, en ze mag zich in stroomend water gaan baden, na eerst een offer van foeja-reepjes in den grond gezet te hebben voor Torioewai, den watergeest, daar deze haar anders in bezit zou nemen, daar ze *boharoe* (Mal. *baoe haroem*) „welriekend” is. De plank met het gat, waarop de vrouw gezeten heeft bij het berooken, wordt stevig onder het huis vastgebonden.

Nog even iets over misgeboorten. De verhalen over vrouwen, die kikkers, honden en slangen hebben voortgebracht, zijn veelvuldig, maar deze berusten óf op fantasie, óf men heeft onvoldragen kinderen voor dieren aangezien. Waar vroeggeboorten en abortus veel voorkomen, is het te begrijpen, dat bij een volk, dat zóó weinig weet van de ontwikkeling van het kind in de moederschoot, dergelijke verhalen veelvuldig ontstaan. De reden, dat een vrouw een slang voortbrengt, wordt altijd opgegeven te zijn, dat zij bij het baden onbewust gemeenschap heeft gehad met Torioewai, den watergeest.

J. WOENSDREGT,

in leven Zendeling van het Ned. Zend. Gen.